

Professio ja ammattietiikka

TEKSTI: SEIJA TUOKKO, seija.tuokko@pp.inet.fi

Professio

Professio käsitteenä on vakiintunut myös suomalaisen kielen käyttöön. Profiessiollla ymmärretään asiantuntija-ammattia, joka on katsottu yhteiskunnan kannalta välttämättömäksi tietyn palvelutehtävän hoitamiseksi. Bioanalyytikon (aikaisemmin laboratoriohoitajan) ammatti muodostui 1950-luvulla yhteiskunnan tarpeista. Terveydenhuollossa tarvittiin ammattiryhmä, jolla oli laboratoriotutkimusten tuottamisen edellyttämä osaaminen. Suomessa ensimmäinen sairaanhoitotoimen harjoittamista koskeva laki (554/62) tuli voimaan 1962. Lailla 559/1994 laboratoriohoitajista tuli laillistettuja ammattihenkilöitä. Tämä tarkoittaa, että laboratoriohoitajan ammattia voi harjoittaa vain ammatinharjoittamisoikeuden saanut henkilö. Viranomaisen (Valvira) antaman ammatinharjoittamisluvan tarkoituksena on varmistaa, että asiakas ja yhteiskunta voivat luottaa siihen, että ammatinharjoittajalla on tehtävien edellyttämä koulutus ja osaaminen ja siten terveydenhuollon palvelujen laatu ja potilasturvallisuus on varmistettu. Ammatillaisena esiintyminen ilman viranomaislupaa on rikollista toimintaa, jota rangaistaan laillisin sanktioin. Tämä asia on ollut esillä kovasti viime aikoina valeammatinharjoittajien muodossa. Profession edellyttämät erikoiskvalifikaatiot hankitaan sitä varten rakennettun koulutuksen tuottamina tietoina, taitoina ja valmiuksina. Samoin kuin professiot yleensä, laboratoriohoitajat organisoituivat omaksi järjestöksi jo vuonna 1958.

Professio ja ammattietiikka

Profession noudattamat arvot perustuvat sen hyväksymään ammattietiikkaan. Eettisten ohjeiden tavoitteena

on auttaa ammattihenkilöitä päätöksenteossa ja tehdä valinnat näkyviksi. Ammattietiikka on kaikkien niiden vaatimusten ja käytänteiden kokonaisuus, jonka mukaan ammattikunta on sitoutunut toimimaan ja jonka mukaista toimintaa edellytetään myös kollegoilta, jottei kukaan vaarantaisi ammatin asemaa ja arvotusta yhteiskunnassa. Bioanalyytikkojen/ laboratoriohoitajien hyväksymät voimassa olevat ammattieettiset ohjeet ovat luettavissa tässä lehdessä.

Professioiden ammattieettinen kriisi

Yhteiskunnan ja sen eettinen tila heijastuu ammattietiikkaan. Yhteiskunnan kansainvälistyessä myös sen arvot muuttuvat ja kehittyvät. Hyvinvointiyhteiskunnassa on ollut tapana ajatella, että valtio/kunta ja sen henkilöt kuten terveydenhuollon ammattihenkilöt tavoittelevat toiminnallaan yleistä hyvää. Julkinen valta vastaa palvelujen mitoituksesta ja palvelurakenteesta sekä ammattihenkilöiden koulutuksesta ja valvonnasta.

Markkinatalouden vallatessa alaa myös terveydenhuollossa eettiset periaatteet ovat alkaneet hämärtyä. Toimintoja kilpailutetaan, ohjaus on järjestelmälähtöistä, hallinnollisista tehokkuusvaatimuksista lähtevää ja asiakkaiden/potilaiden tarpeet jäävät usein huomioimatta tai ainakin toissijaisiksi. Toisaalta korostetaan, että asiakkaat voivat hankkia tietoja palvelujen tuottajista ja tehdä valintoja. Nämä valinnan mahdollisuudet eivät kuitenkaan saavuta kaikkia kansalaisia. Ammattihenkilöt hakeutuvat ”parempien palvelujen tuotantoon” ja julkinen sektori kokee työvoimapulaa. Työvoimapulan seurauksena jäljellä oleva ammattihenkilöstä työskentelee entistä suuremman työmäärän ja vastuun kantajina, jol-

loin on tyydyttävä siihen, että aina ei voi tehdä työtä niin hyvin kuin oma ammattietiikka edellyttää. Syntyy ristiriitaisia paineita, väsymystä, sairautumisia. Esimiestehtävissä olevilta edellytetään, että palvelut kuitenkin pystytään hoitamaan työvoimapulasta huolimatta. Sen seurauksena tingitään tai unohdetaan palvelujen asettamat ammattitaitovaatimukset ja tehtäviin palkataan henkilöitä, joilla ei ole tehtävän edellyttämää osaamista. Tämä lisää edelleen ammattitaitoisen henkilöstön ammattieettisiä paineita ja huolta potilaan palvelujen tasosta ja asiakkaan hyvästä. Tämä on monesti tullut esille oman ammattikunnan jäsenten yhteydenotoissa.

Profession ja professionalismin kriisi on kansallinen ja kansainvälinenkin ilmiö, ei ainoastaan oman ammattikuntamme. Markkinaorientaation seurauksena ihmiskuva muuttuu kohti Homo Economicusta, joka rationaalisesti ajaa omaa taloudellista etuaan. Seurauksena on, että profession hyödyllisyyttä/tarpeellisuutta ei kunnioiteta. Profession oikeuksien ja velvoitteiden epätasapaino korostuu. Työntekijän on oltava lojaali työnantajalle ja potilaan etu jää toissijaiseksi. Ammattietiikan korostamien on ”vanhanaikaista” tai vain oman profession edun valvontaa. Profession edustajat turhautuvat ja huoli profession tulevaisuudesta kasvaa. Yhteiskunnalliset muutokset järkyttävät vakiintuneidenkin ammattien asemaa. Jotkut professiot taantuvat tai häviävät ja tilalle syntyy uusia. Terveydenhuollon erityisasema ja luonne muuttuvat. Hoito on tuote, ammattihenkilöt ja potilas ovat välineellisiä.

Ammattikunnalta vaaditaan valpautta huomata heikotkin signaalit profession kehittämiseksi ja aseman säilyttämiseksi muuttuvassa yhteiskunnassa.